

Odborné stanovisko vydané podľa § 1 ods. 2 písm. f) zákona č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov (22.01.2010)

Právne postavenie Slovenského národného strediska pre ľudské práva

Právne postavenie a pôsobnosť Strediska upravuje zákon číslo 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva (ďalej len Stredisko) v znení neskorších predpisov. V súlade s § 1 odsek 2 Stredisko najmä

- monitoruje a hodnotí dodržiavanie ľudských práv a dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania podľa osobitného zákona,
- zhromažďuje a na požiadanie poskytuje informácie o rasizme, xenofóbii a antisemitizme v Slovenskej republike,
- uskutočňuje výskumy a prieskumy na poskytovanie údajov v oblasti ľudských práv, zhromažďuje a šíri informácie v tejto oblasti,
- pripravuje vzdelávacie aktivity a podieľa sa na informačných kampaniach s cieľom zvyšovania tolerancie spoločnosti,
- zabezpečuje právnu pomoc obetiam diskriminácie a prejavov intolerancie,
- vydáva na požiadanie fyzických osôb alebo právnických osôb alebo z vlastnej iniciatívy odborné stanoviská vo veciach dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania podľa osobitného predpisu,
- vykonáva nezávislé zisťovania týkajúce sa diskriminácie,
- vypracúva a uverejňuje správy a odporúčania o otázkach súvisiacich s diskrimináciou,
- poskytuje knižničné služby,
- poskytuje služby v oblasti ľudských práv.

Stredisko je oprávnené v súlade s § 1 ods.2 písm. f) zákona č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 308/1993 Z. z.“), poskytnúť fyzickej alebo právnickej osobe na jej požiadanie odborné stanovisko vo veciach dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania, ktorá je upravená v antidiskriminačnom zákone a v niektorých ustanoveniach osobitných právnych predpisov.

Pri spracúvaní tohto odborného stanoviska Stredisko vychádzalo zo žiadosti, doručenej z Úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, z nezávislého zisťovania, ktoré v súlade s § 1 ods.2 písm. g) zákona č.308/1993 Z. z. vykonali regionálni zástupcovia Strediska, z vyjadrenia starostu obce Ostrovany na otázky zaslané Strediskom a z príslušnej právnej úpravy.

Skutkový stav

Na Slovenské národné stredisko pre ľudské práva sa obrátil Splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity JUDr. Ľudovít Galbavý, PhD. a požiadal o vydanie odborného stanoviska vo veci dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania v súvislosti s mediálne zverejňovanou správou o výstavbe oplotenia v obci Ostrovany okres Sabinov a s tým súvisiacou údajnou segregáciou rómskeho obyvateľstva v obci.

V liste č. 11226/30980/2009/USVRK, z 20. októbra 2009, doručenom 26. októbra 2009, uviedol, že ide o múr v Ostrovany, ktorý bol po odsúhlasení obecným zastupiteľstvom postavený z verejných prostriedkov. Ďalej konštatoval, že v médiách došlo k obviňovaniu starostu obce Ostrovany p. Cyrila Reváka zo segregačných praktík, pretože uvedeným múrom

údajne rozdelil majoritné a minoritné obyvateľstvo v obci. Splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity sa 20. októbra 2009 stretol so starostom obce Ostrovany a s poslancami obecného zastupiteľstva a vykonal vizuálnu ohliadku stavby. Vedenie samosprávy svoje konanie zdôvodnilo tým, že takmer každodenne dochádzalo v uvedenej lokalite ku krádežiam zeleniny, ovocia, narúbaného dreva a novopostavený múr má takýmto praktikám zabrániť. Ako sa v liste tiež uvádza, v budúcnosti uvedené oplotenie má byť súčasťou komplexu, ktorý chce obec vybudovať. Mala by tam byť materská a základná škola a komunitné centrum. Pre vzniknutú situáciu požiadal Stredisko o spracovanie odborného stanoviska. V čase doručenia listu Splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity malo už Stredisko naplánovanú návštevu obce Ostrovany aby formou nezávislého zisťovania preverilo, či konaním obce došlo k porušeniu zákona č. 364/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov (antidiskriminačný zákon).

Postup Slovenského národného strediska pre ľudské práva

Dňa 28. októbra 2009 2 regionálni zástupcovia Strediska vykonali v obci nezávislé zisťovanie.

Cieľom bolo pozorovanie atmosféry v obci, vykonanie neformalizovaných rozhovorov s rómskymi a nerómskymi obyvateľmi a ohliadka nového panelového oplotenia, aby bolo možné zaujať stanovisko k zásadným otázkam, či novo vybudované oplotenie bráni miestnym Rómom využívať verejné prístupné miesta, či sa zmenila situácia vo využívaní miestnych komunikácií, či dochádza na základe postaveného oplotenia k segregácii miestnych Rómov a najmä, či postavením múru/ oplotenia došlo k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania v zmysle antidiskriminačného zákona.

Výsledky nezávislého zisťovania:

Panelové oplotenie

Pred obdobím súčasného panelového oplotenia bola každá záhrada ohraničená - oplotená vlastným záhradným plotom (každú záhradu si oplotil majiteľ pozemku z vlastných zdrojov). Ten podľa niektorých obyvateľov bol zničený Rómami. Oplotenie lemuje hranice súkromných pozemkov približne piatich domov. Oplotenie z panelov má dĺžku približne 150 m, je vysoké približne 2 metre, v tvare písmena L, z obidvoch strán akoby neukončené. Je situované na mieste/hranici pôvodného oplotenia. Ako odpovedali samotní Rómovia, panelové oplotenie im nebráni v prístupe k verejnej komunikácii, v pohybe, ani iným spôsobom ich neobmedzuje.

Panelové oplotenie vnímané rómskym obyvateľstvom

Podľa vyjadrenia Rómov „múr, ktorý im vyrástol pod oknami“ nevnímajú tragicky, podľa ich slov „nevadí im“. Na otázku či vedia prečo došlo k výstavbe, zhodne (okrem jedného ktorý údajne dôvod nepozná) uviedli krádeže úrody – zemiaky, jablka, orechy..., ktoré údajne vykonávali rómske deti. Múr im vraj neprekáža v prístupovej komunikácii do obce ani im nebráni v pohybe. Sami uznali, že ak by boli majiteľmi záhrad, tiež by sa im nepáčilo, ak by im niekto siahal na úrodu. Na druhej strane (bez možnosti zistenia rozsahu krádeží) nepovažujú tento počin detí za veľký prečin – skôr ako malé výstrelky. Myslia si, že nové oplotenie krádeže možno pozastaví alebo utlmí. Starosta ani polícia s nimi krádeže údajne neriešili.

Napriek tomu, že im výstavba panelového plotu ako taká nevadí, najväčšiu krivdu vidia v investovaní pomerne veľkej finančnej čiastky z obecných peňazí na výstavbu oplotenia súkromných pozemkov. Dôvodom ich pohoršenia sú nepriaznivé bytové podmienky niektorých obyvateľov v osade, príbytky bez vody, elektriny („naľahaná“ od susedov), bez chodníkov, v blate, neusporiadané pozemky a pod.

Rómovia nevidia veľký problém v koexistencii s nerómami. Podľa nich sú v obci takí, s ktorými sa vychádza ľahšie, s inými horšie.

Panelové oplotenie vnímané nerómskym obyvateľstvom

Rozhovory boli plánované vykonať so všetkými dotknutými majiteľmi/kami záhrad (ide približne o 5 domov), ktorým bolo vybudované oplotenie. Jeden dom je údajne neobývaný, dve majiteľky odmietli na tému oplotenia komunikovať. Ďalšie dve napriek počiatocnej veľkej neochote sa predsa len rozhodli povedať svoj názor. Majiteľka domu sa ku koexistencii s rómskym obyvateľstvom vyjadrila, že ide o problémovú oblasť. Ako prvotný dôvod pre výstavbu oplotenia uviedla, že nové oplotenie nahradilo predošlé, ktoré bolo zničené údajne Rómami - rómskymi deťmi, pri vchádzaní do jej záhrady. Následne sa rozhovorila o krádežiach úrody z jej záhrady rómskymi deťmi. Podľa jej vyjadrenia nič nepomáhalo. Vec údajne riešila sťažnosťami, políciou (poskytnutie bližších údajov ohľadne sťažnosti – napr. či sťažnosť bola v písomnej podobe a pod. majiteľka domu odmietla). Situáciu vykreslila ako bezvýhodiskovú. Na otázku, či si myslí, že nové oplotenie pomôže odpovedala „asi áno, uvidí sa v čase úrody“. Ako „pozitívum“ (riešenie koexistencie) uviedla nedávnu „akciu“ Slovenskej pospolitosti s odôvodnením, že „bol mesiac pokoj“. „Nie je rasistka, ale je to zberba“. Obdobné tvrdenie uviedla suseda, bývajúca v časti kde už oplotenie nesiaha. Spomenula krádeže detí a ich neprístojné správanie. Boli oslovení aj obyvatelia protiľahlej ulice. Dvaja z opýtaných netušili o výstavbe oplotenia a nemajú s rómskym obyvateľstvom žiadny problém. Dvaja sa zmienili, že výstavba oplotenia bola dôvodom krádeži rómskych detí a budú navrhovať aby sa oplotenie „potiahlo“ vyššie. Zmienili sa o tom, aký problém pre nich predstavujú Rómovia - nepracujú a pomohla by disciplína a kontroly v osade. Na otázku, či aj oni majú osobnú skúsenosť s krádežami Rómov (napr. v ich záhrade) reagovali spôsobom – „keby sme neboli doma, boli by aj tu“. Ďalší obyvateľ sa k téme vyjadriť odmietol s otázkou („či nás len to trápi“).

Hodnotenie komunikácie s rómskymi a nerómskymi obyvateľmi pri nezávislom zisťovaní.

Komunikácia u rómskeho obyvateľstva, bolo úplne opačná ako u nerómskeho obyvateľstva. Rómovia prejavili ochotu o veci hovoriť. Dôvodom mohla byť predošlá zvýšená návštevnosť obce zo strany médií. Zaujímavé bolo, že rómske obyvateľstvo nepoužívalo urážajúci jazyk na adresu nerómskeho obyvateľstva, či už pri vykresľovaní situácie, alebo pri otázkach vzájomnej koexistencie. Nerómske obyvateľstvo postupovalo presne opačne. Zdôrazňujúc, že nediskriminujú a nie sú rasisti, používali občas urážlivé pomenovania a navrhovali neprijateľné spôsoby riešenia ich koexistencie. Na jednej strane je zrejмый, oprávnený hnev nerómskeho obyvateľstva (majiteľov dotknutých záhrad), na druhej strane rómska časť obyvateľstva musí denne riešiť existenčné záležitosti ako získanie vody zo studne susedov, zabezpečenie elektriny, život v blate.... Tak rómske ako aj nerómske obyvateľstvo sa okrem krádeží nezmienilo o iných závažných problémoch koexistencie. Napriek tomu na základe rozhovorov bolo možné v nerómskej časti obce zo strany opýtaných cítiť zjavný odstup a neochotu pokúšať sa o zlepšenie koexistencie.

Pri vychádzaní z predpokladu, že porušovanie zásady rovnakého zaobchádzanie je isté znevýhodňovanie určitej osoby / osôb voči iným osobám, je možné vnímať financovanie a vybudovanie oplotenia iba určitým osobám ako zvýhodňovanie jednej skupiny obyvateľstva pred inými skupinami, nehľadiac na pôvodný zámer ochrany súkromného vlastníctva.

I miestni nerómski obyvatelia obce sa môžu cítiť znevýhodňovaní, že aj im obec nepostavila/nepripela na takéto oplotenie a môžu oprávnene žiadať, aby im takéto oplotenie obec vybudovala za obecné prostriedky.

Stavbu oplotenia vo vlastníctve obce nemožno charakterizovať ako súkromné, ale ako verejné oplotenie. Verejná stavba z obecného rozpočtu stojí na súkromných pozemkoch.

Hoci vlastník pozemku má právo postaviť plot na označenie hraníc svojho vlastníctva a aj na ochranu svojho vlastníctva, v prípade pokračovania výstavby oplotenia, ako naznačuje tvar

plota, dôjde k prehradeniu existujúcej a využívanej komunikácie a teda hrozí zamedzenie prístupu Rómom z ich obydli do obce. Prístup bude potom možný len z hlavnej cesty.

Komunikácia Strediska so starostom obce Ostrovany

Stredisko ako nezávislá inštitúcia pôsobiaca v oblasti ľudských práv a v oblasti zásady rovnakého zaobchádzania sa listom z 4. novembra 2009 obrátilo na starostu obce Ostrovany, aby získalo všetky relevantné informácie a mohlo objektívne posúdiť skutkový stav.

Otázky boli formulované najmä s cieľom preveriť mieru a uplatnenie preventívnych opatrení obce, vykonaných na elimináciu stavu, ktorý predchádzal postaveniu oplotenia, ako aj získať informácie o vyvážení vynaloženia/vynakladania verejných prostriedkov v prospech nerómskych obyvateľov obce a Rómov, žijúcich v obci.

Adresovalo mu ťažiskové otázky, sformulované v nasledovných bodoch:

1. Územný plán obce

- na akých pozemkoch - v koho vlastníctve je oplotenie postavené?

(podľa informácií predstaviteľov obce múr stojí na súkromných pozemkoch a obec mala oprávnenie na investovanie verejných prostriedkov na oplotení súkromných pozemkov). O aké argumenty sa toto tvrdenie opiera? Dala si obec vyhotoviť analýzu právneho stavu?

- Múr má byť podľa informácií súčasťou sociálno-vzdelávacieho centra v rómskej osade, ktoré obec plánuje postaviť. Schválilo obecné zastupiteľstvo plán uvedeného centra? Ak áno, kedy počítá s výstavbou? Akú úlohu má v danom komplexe uvedený múr? Aká je štruktúra vynaložených prostriedkov na územný plán obce?

V žiadosti Strediska bola prosba o zaslanie aktuálneho záväzného územného plánu obce Ostrovany.

2. Financovanie

Z akých zdrojov/prostriedkov bola financovaná stavba oplotenia? Akým spôsobom bolo odsúhlasené financovanie stavby oplotenia?

3. Proces schvaľovania výstavby oplotenia

Boli obyvatelia obce oboznámení so zámerom výstavby oplotenia? Pokiaľ áno, akým spôsobom?

Ako sa vyjadrili obyvatelia obce (vrátane rómskych obyvateľov) k zámeru výstavby oplotenia?

Bola jeho výstavba schválená obecným zastupiteľstvom (ďalej aj „OZ“)?

Sú medzi poslancami obecného zastupiteľstva obce Ostrovany aj zástupcovia rómskej národnostnej menšiny?

4. Dôvody

Aké boli dôvody výstavby oplotenia? Ak oplotenie malo slúžiť výlučne na ochranu vlastníctva niektorých obyvateľov obce, aký bol počet a charakter sťažností evidovaných orgánmi obce (prípadne inými príslušnými subjektmi), ktorými sa obyvatelia domáhali ochrany svojho vlastníctva?

Ako sa evidujú ústne a písomne podané sťažnosti na Obecný úrad Ostrovany, je k dispozícii štatistika sťažností na kriminalitu v obci?

Sú k dispozícii zo strany obecnej /štátnej polície štatistiky kriminality v obci i so zreteľom na kriminalitu páchanú maloletými páchatelmi? Boli takéto štatistiky podkladom pre rozhodovanie obecného zastupiteľstva o výstavbe oplotenia? Bola požiadaná o stanovisko škola, ktorú navštevujú potenciálne problémové deti?

5. Preventívne opatrenia

Predchádzali samotnému postaveniu oplotenia aj iné opatrenia alebo aktivity zo strany obce, zamerané na riešenie problémov s ochranou vlastníctva niektorých obyvateľov obce (pred údajne pretrvávajúcimi drobnými krádežami) a na riešenie súvisiacich problémov vedúcich k

výstavbe oplotenia?

Aké rozvojové programy na začlenenie Rómov z osady obec v posledných rokoch podporila? Aké integračné programy pre rómske deti a mládež, vrátane kultúrnych, športových a pod. sa v obci uskutočňujú a ako ich podporuje obec?

6. Ďalšie riešenie situácie

Plánuje obec prijať opatrenia zamerané na riešenie problémov, ktoré predchádzali stavbe oplotenia, v ich širšom kontexte? pokiaľ áno, uveďte aké.

Odpovede starostu obce Ostrovany na otázky Strediska

Stredisku bola na jeho otázky doručená odpoveď starostu obce Ostrovany dňa 25. novembra 2009.

Z odpovede starostu k bodom 1. – 4. vyplýva, že deklarovaným cieľom výstavby oplotenia, na súkromných pozemkoch alebo na hranici pozemkov, bola ochrana dotknutých obyvateľov obce pred sústavným vníkaním cudzích osôb na pozemky, pred krádežami ich ovocia, zeleniny a paliva. Obec sa opiera o zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov, predovšetkým o § 3 ods. 2 písm. f) a § 4. Podľa vysvetlenia starostu obce poškodzovaní vlastníci pozemkov najprv nahlasovali krádeže oceľových stĺpikov a poškodzovanie existujúceho oplotenia, ako aj opakované krádeže úrody na polícií. Nakoľko k nájdeniu páchatel'ov nedošlo, podania boli odkladané. Na otázku strediska aký bol počet a charakter sťažností evidovaných oprávnenými orgánmi obce sa starosta uviedol, že „od r. 1991 poškodení občania nahlasovali krádeže polícií. Podľa vyjadrenia starostu páchatel' v týchto kauzách bol vždy neznámy. V ostatnom čase poškodené osoby riešili vec sťažovaním na obecnom úrade, so žiadosťou o súčinnosť starostu pri riešení sporu. Štátna polícia podania eviduje.“ Predloženie štatistiky podaní o krádežiach by v tomto prípade mohlo byť považované za podporný a vierohodný materiál starostových tvrdení. Starosta však takúto štatistiku nepredložil a tak miera rozsahu škody neznámymi páchatel'mi zostala neidentifikovaná.

K tomuto bodu starosta pripojil informáciu že Sociálno-vzdelávacie centrum je zakomponované v ÚPN obce, ktorý schválilo obecné zastupiteľstvo uznesením č.4/1999-B/1 dňa 9. júna 1999 a že vynaložené prostriedky na územný rozvoj obce sú podľa potreby pre celú obec. K ďalším položeným otázkam v rámci bodu 1 sa p. starosta nevyjadril. Z citovanej informácie starostu nie je jasné, či stavba múru má byť základom pre výstavbu tohto centra, prípadne akú úlohu múr v súvislosti s plánovaným centrom zohráva.

Z ďalšej časti odpovede vyplýva, že oplotenie bolo financované z rozpočtu obce, zámer bol odsúhlasený obecným zastupiteľstvom. K tomuto vyjadreniu starosta zaslal zápisnice z rokovaní OZ, uznesenia OZ k výstavbe oplotenia, hlasovanie OZ o uzneseniach, výber dodávateľa, vyhlásenie výberového konania a vyjadrenia k ohláseniu drobnej stavby. K procesu schvaľovania výstavby oplotenia sa starosta vyjadril, že medzi poslancami je aj jeden poslanec rómskeho etnika a obyvatelia obce, ktorí majú slobodný prístup na zasadnutia OZ informácie získavali na OZ, od poslancov OZ a pracovníkov obce.

Z hľadiska preventívnych opatrení starosta v odpovedi opisuje podporné rozvojové programy z minulosti. Uvádza projekt PHARE, v rámci ktorého bola v roku 2005 vybudovaná v rómskej osade kanalizácia, vodovod, rozšírená čistiareň odpadových vôd, napojenie na elektrickú NN sieť, verejné osvetlenie, boli vybudované nové asfaltové miestne komunikácie a v oblasti zamestnania obec realizovala program verejnoprospešných prác, v súčasnosti ide o aktívnu činnosť a menšie obecné služby, kde prevažuje zamestnávanie Rómov. Pri realizácii projektu terénnej sociálnej práce obec zamestnáva 2 terénnych pracovníkov a 2 asistentov terénnych sociálnych pracovníkov. V roku 2007 obec nadviazala spoluprácu s neziskovou organizáciou „Človek v tísi“ pobočka Slovensko, s cieľom zlepšiť prístup voľných pracovných miest aj v Českej republike. Rovnaké zameranie mal aj projekt ETP Slovensko „Tvoj Spiš“, v rámci ktorého sa klientom z osady pomáhalo nadobudnúť pracovné

zručnosti a návyky na dlhodobé uplatnenie v práci. Zmienil aj aktivity Rómskeho humanitného programu, zameraného na humanitárnu, zdravotnú, sociálnu a právnu asistenciu.. Obec je zapojená do mikro pôžičkového programu na zlepšenie kvality bývania. V rámci tohto programu obec v roku 2008 dobudovala komunitné centrum. Podľa štatistiky uvedenej v liste sa prostredníctvom viacročnej komunitnej sociálnej práce v obci, založenej na partnerstve medzi ETP Slovensko a obcou Ostrovany podarilo zamestnať 86 občanov Rómov, nasmerovať na dokončenie vzdelania 18 občanov a 4 nezamestnaní si otvorili drobné podnikanie. Poukázal na skutočnosť, že viac ako 29 chudobných rodín si doteraz zrekonštruovalo svoje byty a domy využitím uvedenej mikro pôžičky a 15 rodín je zapojených do sporiaceho programu, pričom 8 z nich sporenie ukončili a pripravujú sa na rekonštrukciu svojich bytov a domov. Obec ma ambíciu začať v roku 2010 s výstavbou bytov nižšieho štandardu, v súčasnosti finalizuje prevody vhodných pozemkov na obec. Existujúci problém v obci starosta uznal a pomenoval ho až následne „udalosti posledných dní a mesiacov tohto roku poukazujú na skutočnosť, že v obci existuje neriešiteľný problém a úsilie, ktoré vynakladáme v prospech tejto komunity sa míňa účinku“.

To, že aktivity z projektov sú niekedy neefektívne, starosta podporil výberom negatívnych príkladov jednotlivcov Rómov s trestnoprávnym pozadím [vražda predavačky v Šarišských Michaľanoch; brutálny útok mladistvých na správcu futbalového ihriska s následnou trvalou stratou zraku (jedného oka)].

Je potrebné vyzdvihnúť iniciatívu obce pristúpiť k projektovým aktivitám a aj vzhľadom na dosiahnuté výsledky – zamestnanie časti Rómov, rekonštrukcia bytov pre časť Rómov hodnotiť ich pozitívne. Na druhej strane obec by mala venovať väčšiu pozornosť výberu takých projektov, ktoré by s prihliadnutím na špecifiká obce boli najvhodnejšie. Kvantita projektových aktivít nie je automaticky garanciou zlepšenia koexistencie rómskeho a nerómskeho obyvateľstva.

V bode 5. otázok Strediska dostal starosta významný priestor pre zverejnenie všetkých predošlých postupov a aktivít, ktoré od roku 1991 zrealizoval na riešenie pertraktovaného problému – krádežiam. Z obsahu vyjadrenia vyplýva, že okrem opatrenia – ústneho vplývania (upozornovania) rómskeho obyvateľstva, že nemajú poškodzovať a vnikat' na pozemky susedov, zo strany terénnych sociálnych pracovníkov obce, ostatných zamestnancov obce a poslancov OZ, sa starosta nezmenil o iných opatreniach, ktoré by viedli k náprave a prevencii. Starosta obce sa nevyjadril, či on sám sa snažil tento problém komunikovať s obyvateľmi osady, alebo to ponechal len na komunitných pracovníkov. Je na mieste otázka, či uvedené opatrenia možno kvalifikovať ako dostatočné a vyčerpávajúce.

Záver z nezávislého zisťovania a vyhodnotenie informácií získaných v obci :

Na základe vyššie uvedeného sa Stredisko domnieva, že výstavba múru bola o. i. prejavom určitej rezignácie samosprávy. Pod vznik tejto situácie sa v neposlednom rade podpísala aj nedostatočná komunikácia medzi zástupcami obce a Rómami, ako aj nedostatočná komunikácia rómskych a nerómskych obyvateľov. Jej absencia následne spôsobuje vedomé alebo nevedomé, neúmyselné skratové konanie. Je možné konštatovať, že v obci sú narušené medzilidské vzťahy a postavený múr túto situáciu určite nepomôže riešiť.

Či stavba múru splnila svoj účel – údajnú väčšiu ochranu niektorých obyvateľov pred vnikaním cudzích osôb na ich pozemky a zamedzí krádežiam úrody zo strany rómskych obyvateľov, ukáže ďalšie obdobie, minimálne najbližší zber úrody.

Je potrebné uviesť, že samospráva neposkytla dostatok dôkazov na vyvrátenie podozrenia z „položenia hraníc“ medzi rómskymi a nerómskymi obyvateľmi obce Ostrovany. Múr môže prispieť k zhoršeniu vzťahov medzi takto členenými obyvateľmi a prehliť už existujúce oddelené spolužitie. Nie je vylúčené, že aj ďalší vlastníci pozemkov požiadajú starostu

(rovnakým spôsobom ako vlastníci, v prospech ktorých bol múr vystavený), aby sa vo výstavbe pokračovalo. Takýto predpoklad má svoje reálne kontúry, keďže pri osobných rozhovoroch s nerómskym obyvateľstvom (oslovené osoby) vyjadrili svoj záujem a podporu pre pokračovanie stavby múru.

Za predpokladu že výstavba murovaného oplotenia bude pokračovať (napojenie sa na vrchný koniec súčasného oplotenia) je možné očakávať vznik nového závažného problému, a to uzavretie prechodu, ktorý je využívaný rómskym obyvateľstvom pre vstup do obce, zo strany u rómskej osady.

Antidiskriminačná legislatíva Slovenskej republiky

Ústavný zákaz diskriminácie je vyjadrený v čl. 12 ods. 2 Ústavy SR. :„Základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvyhodňovať alebo znevýhodňovať.“

V Slovenskej republike je od 1. júla 2004 účinný zákon č. 365/2004 Z. z. (ďalej len antidiskriminačný zákon), ktorým boli prevzaté do vnútroštátneho právneho poriadku SR smernica Rady EÚ 2000/43/EC o rovnakom zaobchádzaní bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod a smernica Rady EÚ 2000/78/EC, ktorou sa ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani, Smernica Rady 86/378/EHS z 24. júla 1986 o uplatňovaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami v zamestnaneckých systémoch sociálneho zabezpečenia, Smernica Rady 76/207/EHS z 9. februára 1976 o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami, pokiaľ ide o prístup k zamestnaniu, odbornej príprave a postupu v zamestnaní a o pracovné podmienky, Smernica Rady 2004/113/ES z 13. decembra 2004 o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania medzi mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám a k ich poskytovaniu.

Podľa § 2 ods. 1 antidiskriminačného zákona dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania spočíva v zákaze diskriminácie z dôvodu pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasy, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotného postihnutia, veku, sexuálnej orientácie, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia. Dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania spočíva aj v prijímaní opatrení na ochranu pred diskrimináciou (§ 2 ods.3 citovaného zákona).

Všeobecná úprava definície rôznych foriem diskriminácie je upravená v ustanovení § 2a ods. 1 až 8 antidiskriminačného zákona.

Diskriminácia je priama diskriminácia, nepriama diskriminácia, obťažovanie, sexuálne obťažovanie a neoprávnený postih; diskriminácia je aj pokyn na diskrimináciu a nabádanie na diskrimináciu.

Priama diskriminácia je konanie alebo opomenutie, pri ktorom sa s osobou zaobchádza menej priaznivo, ako sa zaobchádza, zaobchádzalo alebo by sa mohlo zaobchádzať s inou osobou v porovnateľnej situácii.

Nepriama diskriminácia, ktorá je v zákone definovaná ako navonok neutrálny predpis, rozhodnutie, pokyn alebo prax, ktoré znevýhodňuje osobu v porovnaní s inou osobou je možné pokladať za ospravedlniteľné, ak takýto predpis, rozhodnutie, pokyn alebo prax sú objektívne odôvodnené sledovaním oprávneného záujmu a sú primerané a nevyhnutné na dosiahnutie takého záujmu.

Obťažovanie je také zaobchádzanie s osobou, ktoré táto osoba môže odôvodnene považovať za neprijemné, nevhodné alebo urážlivé a

a) ktorého úmyslom alebo následkom je alebo môže byť zníženie dôstojnosti tejto osoby alebo vytvorenie nepriateľského, ponižujúceho alebo zstrašujúceho prostredia alebo
b) ktorého strpenie môže pokladať za podmienku na rozhodnutie alebo výkon práv a povinností vyplývajúcich z právnych vzťahov.

Sexuálne obťažovanie je verbálne, neverbálne alebo fyzické správanie sexuálnej povahy, ktorého úmyslom alebo následkom je alebo môže byť narušenie dôstojnosti osoby a ktoré vytvára zstrašujúce, ponižujúce, zneuct'ujúce, nepriateľské alebo urážlivé prostredie. Pokyn na diskrimináciu je konanie, ktoré spočíva v zneužití podriadenosti osoby na účel diskriminácie tretej osoby.

Nabádanie na diskrimináciu je presvedčanie, utvrdzovanie alebo podnecovanie osoby na diskrimináciu tretej osoby.

Neoprávnený postih je také konanie alebo opomenutie, ktoré je pre osobu, ktorej sa týka, nepriaznivé a priamo súvisí

a) s domáhaním sa právnej ochrany pred diskrimináciou vo svojom mene alebo v mene inej osoby alebo

b) s podaním svedeckej výpovede, vysvetlenia alebo súvisí s inou účasťou tejto osoby v konaní vo veciach porušenia zásady rovnakého zaobchádzania.

V záujme právnej istoty antidiskriminačný zákon presne špecifikuje oblasti, na ktoré sa na každého vzťahuje povinnosť dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania.

Každý je povinný dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania v oblasti pracovnoprávných a obdobných právnych vzťahov, sociálneho zabezpečenia, zdravotnej starostlivosti, poskytovania tovarov a služieb a vo vzdelávaní (§ 3 ods. 1 antidiskriminačného zákona).

O porušení zásady rovnakého zaobchádzania ide vtedy, ak k nemu dochádza v súvislosti s uplatnením určitého práva v zákonom uvedených oblastiach.

Podľa § 3 ods. 1 antidiskriminačného zákona sú štátne orgány, orgány územnej samosprávy, orgány záujmovej samosprávy, fyzické a právnické osoby povinné dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania v oblastiach ustanovených týmto zákonom. To neplatí len vtedy, ak by v konkrétnom prípade jej dodržanie bolo alebo mohlo byť v rozpore s opatreniami ustanovenými osobitných predpismi, potrebnými na zabezpečenie bezpečnosti, vnútorného poriadku, predchádzanie protiprávnej činnosti, zabezpečenie ochrany zdravia alebo ochrany práv, právom chránených záujmov a slobôd osôb.

V súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania sa v sociálnom zabezpečení, zdravotnej starostlivosti, pri poskytovaní tovarov, služieb a vzdelávania a v pracovnoprávných a obdobných právnych vzťahoch zakazuje diskriminácia osôb z dôvodov uvedených v § 2 ods. 1 zákona, t. j. zo všetkých 19- ich zákonom chránených dôvodov. (§ 5 ods. 1 a § 6 ods. 1 antidiskriminačného zákona)

Zásada rovnakého zaobchádzania sa uplatňuje len v spojení s právami osôb ustanovenými osobitnými zákonmi v oblastiach prístupu a poskytovania

a) sociálnej pomoci, sociálneho poistenia, štátnej sociálnej podpory a sociálnych výhod,

b) zdravotnej starostlivosti,

c) vzdelania,

d) tovarov a služieb vrátane bývania, ktoré sú poskytované verejnosti právnickými osobami a fyzickými osobami-podnikateľmi.

Výnimka zo zákazu diskriminácie by bola prípustná za predpokladu, že by boli splnené podmienky podľa § 8 antidiskriminačného zákona, ktorý stanovuje, že diskrimináciou nie je také rozdielne zaobchádzanie, ktoré je objektívne odôvodnené sledovaním legitímneho cieľa alebo určitým oprávneným záujmom, rozsah alebo spôsob takéhoto zaobchádzania musí byť primeraný nevyhnutný vzhľadom na činnosti alebo okolnosti, za ktorých sú vykonávané.

Záver:

I. Antidiskriminačný zákon

1. Pri posudzovaní, či je možné postavenie murovaného oplotenia v Ostrovanoch považovať za diskriminačné konanie podľa ustanovení antidiskriminačného zákona, je potrebné konštatovať, že tento konkrétny prípad nemožno subsumovať pod žiadnu z oblastí, ktorú antidiskriminačný zákon chráni.
2. Napriek skutočnosti že posudzovaný problém nespadá pod žiadnu z oblastí chránených antidiskriminačným zákonom, nemožno zásadu prevencie, výslovne vyjadrenú v § 2 ods3 antidiskriminačného zákona, obmedziť len na určité oblasti.
Prevencia pred diskrimináciou nebola v konaní obce uplatnená dostatočne.
3. Nie je vylúčené, že nemohlo dôjsť k nedodržaniu alebo k porušeniu práv chránených inými predpismi a dôležitý je aj negatívny dopad takéhoto konania na formovanie postojov verejnosti.

II. Segregácia a možný nárast jej prejavov.

Dlhodobá koncepcia bývania pre marginalizované skupiny obyvateľstva v SR zakazuje priestorovú segregáciu „lokalizácia výstavby nesmie prehlbovať priestorovú a sociálnu segregáciu, ale musí byť prostriedkom integrácie obyvateľov dotknutej rómskej komunity. Toto je merateľné vzdialenosťou od obce a prístupom k verejným službám využívaným spoločne rómskou i nerómskou komunitou v obci.“¹ . V tomto prípade je možné domnievať sa, že za takúto výstavbu možno považovať aj drobnú stavbu (v zmysle stavebného zákona), predstavujúcu napr. - fyzickú bariéru - múr. Vládna koncepcia bývania marginalizovaných skupín obyvateľstva uvádza pojem segregácia v zmysle priestorového oddelenia rómskeho a nerómskeho osídlenia fyzickou vzdialenosťou alebo fyzickou bariérou.

Segregáciu chápanú vo vzťahu k bývaníu, nazývanou taktiež segregácia rezidenčná alebo sídelná, môžeme všeobecne definovať ako „nerovnomerné rozmístění skupin populace v obytných častiach mesta(obce). Segregace je vlastně prostorovým vyjádřením sociálních nerovností. Míra segregace odráží míru sociální nerovnosti ve společnosti, v meste, obci.“² . Základným argumentom pre výstavbu múru financovaného z obecných zdrojov bolo, že múr má v Ostrovanoch chrániť majetok nerómskych obyvateľov, žijúcich v susedstve rómskej osady, a nie oddeliť (segregovať) Rómov od nerómskeho, v tomto prípade menšinového obyvateľstva. Múr v Ostrovanoch popri takto deklarovanej funkcii zamedziť nedovolenému vnikaniu osôb na cudzie pozemky sa však môže stať aj trvalou fyzickou prekážkou v každodennej verbálnej a neverbálnej komunikácii medzi ľuďmi.

Všeobecne, ak situácia v živote obce dospeje do stavu, že ochrana majetku a života občanov si vyžaduje výnimočné a rázne opatrenie, potom je potrebné zvažovať aké opatrenia budú najefektívnejšie.

Príslušné koncepčné materiály vlády SR, orientované na skupiny obyvateľstva v SR s okrajovým/ znevýhodneným postavením (Národný akčný plán SR k Dekáde začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015; Dlhodobá koncepcia bývania pre marginalizované skupiny obyvateľstva) uvádzajú, že umiestňovanie stavieb nesmie prehlbovať priestorovú a sociálnu segregáciu, ale musí byť prostriedkom integrácie obyvateľov dotknutej rómskej komunity. Merateľnou hodnotou je vzdialenosť umiestňovania stavieb od obcí ale aj prístup obidvoch zložiek obyvateľstva k verejne poskytovaným službám.

V prípade preukázanej potreby má obec oprávnenie použiť i rázne, efektívne a dočasné opatrenia v úzkej súčinnosti so zodpovednými štátnymi inštitúciami.

Nedobrovoľná segregácia je spájaná s rizikom vytvárania koncentrácie sociálne slabých, na trhu práce nezaradených, rasových a etnických menšín. Je vyjadrením sociálnych rozdielov a sociálnej nerovnosti spoločnosti. Vo väčšinovej spoločnosti môže voči segregovanej skupine obyvateľov narastať nevraživosť a dôjsť až k ich stigmatizácii. V súvislosti s inklúziou rómskej komunity do majoritnej spoločnosti nie je v praxi viditeľné žiadne systémové riešenie.

Odporúčania:

Odporúčania pre obec Ostrovany

1. Dlhodobú stratégiu spolužitia v obci Ostrovany (menšinové nerómske s väčšinovým rómskym obyvateľstvom) budovať na procese inklúzie Rómov, v súbehu so vzájomnou aktívnou nekonfrontačnou komunikáciou o riešení akútnych problémov súžitia.
2. Ak je problémom pretrvávajúca kriminalita a obecná polícia napr. pre nedostatok ľudských kapacít nie je spôsobilá problém odstrániť, obec by ho mala systémovo riešiť v súčinnosti s vecne kompetentnou inštitúciou, t.j. s miestne príslušnou zložkou Policajného zboru SR.
3. Verejné stavby v obci umiestňovať tak, aby nedochádzalo k priestorovému a sociálnemu vylúčeniu obyvateľov rómskej komunity. Toto odporúčanie sa týka aj prípadnej dostavby múru, ak by uzavretie prechodu, ktorý je využívaný rómskym obyvateľstvom, zabránilo vstupu do obce, zo strany rómskej osady.
4. V spolupráci s úradom práce vo vzťahu k rómskemu obyvateľstvu širšie využívať osvedčené podporné nástroje ako napr. inštitút osobitného príjemcu

Odporúčania pre Splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity

1. Monitorovať pripravované územné plány obcí či spĺňajú kritériá reflektujúce reálny stav národnostného/etnického zloženia obyvateľov a či vychádzajú z potrieb všetkých obyvateľov obce a môžu zabezpečiť vytváranie rovnocenných životných podmienok.
2. Prostredníctvom svojich regionálnych kancelárií monitorovať výstavbu stavieb, ktoré by mali slúžiť pre všetkých obyvateľov v mestách a obciach (napr. služby, zdravotná starostlivosť, vzdelávanie, dopravné spojenie) s cieľom včas identifikovať prípadný segregáčny charakter ich umiestňovania

Všeobecné odporúčanie

Budovanie múrov ako súčasť vybavenia vilových štvrtí alebo domových rezidiencií, slúžiacich na oddelenie (separovanie sa) od iných obydľí, je v SR prítomné už viac rokov. Takýto postup, kde medzi nerómskou časťou obyvateľstva dochádza k oddeľovaniu osôb s lepším finančným zabezpečením ako ostatní, je majoritnou spoločnosťou tolerovaný. Novým fenoménom je stavenie múrov s cieľom zabezpečiť stavebnou bariérou oddelenie problémového etnického osídlenia Rómov od obydľí nerómov. Pri takomto postupe fakticky dochádza aj k ich spoločenskému oddeleniu. Aktuálna situácia neprispieva k zlepšovaniu vzťahov medzi nerómskym a rómskym obyvateľstvom a ani nedáva základ na integráciu Rómov do majoritnej spoločnosti. Naopak znižuje sociálnu súdržnosť medzi ľuďmi.

Múry, ktoré v súčasnosti vyrástli v Ostrovanoch ale aj v iných mestách SR, sa stávajú faktickým symbolom rozdeľovania ľudí.

Je potrebné aby obce a mestá prijímali účinné opatrenia na prevenciu segregácie. Medzi najdôležitejšie oblasti, kde by sa tieto opatrenia miestnych autorít ako riešiť problémy rómskych obyvateľov mali realizovať, patrí územné plánovanie, bytová a sociálna politika a miestny ekonomický rozvoj.

V súčasnosti chýba otvorená verejná diskusia o existujúcich sociálnych rozdieloch, o ich tolerovateľnej miere, o separácii a začínajúcej segregácii niektorých skupín obyvateľov, o úrovni tolerancie k nim a o podmienkach akceptácie takýchto obyvateľov.

Posudzovanie vzniknutej situácie by malo byť postupne oprostene od negatívnych emócií, predsudkov a stereotypných názorov, ale s dôrazom na dodržiavanie hodnôt ako sú zodpovednosť za svoje konanie a rešpekt k cudziemu vlastníctvu.

Formovanie a scitlivovanie verejnej mienky k začleňovaniu rómskych komunit do spoločnosti, poskytovanie dostatku objektívnych informácií, môže výrazne ovplyvniť aj vyvážené prezentovanie tejto témy v médiách.

JUDr. Anna Zachová

výkonná riaditeľka

Slovenského národného strediska pre ľudské práva

1) Dlhodobá koncepcia bývania pre marginalizované skupiny obyvateľstva a model jej financovania, s. 10. Zdroj: Portál Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja SR..

2) Burjanek, Aleš: Co je rezidenční segregace, s. 1. Zdroj: Portál Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze.